

і в. Брик

Зборівська могила

830 10
ЗБОРІВСЬКА

МОГИЛА

ЧЕСЬКО-СЛОВАЦЬКИХ БОРЦІВ
ЗА ВОЛЮ

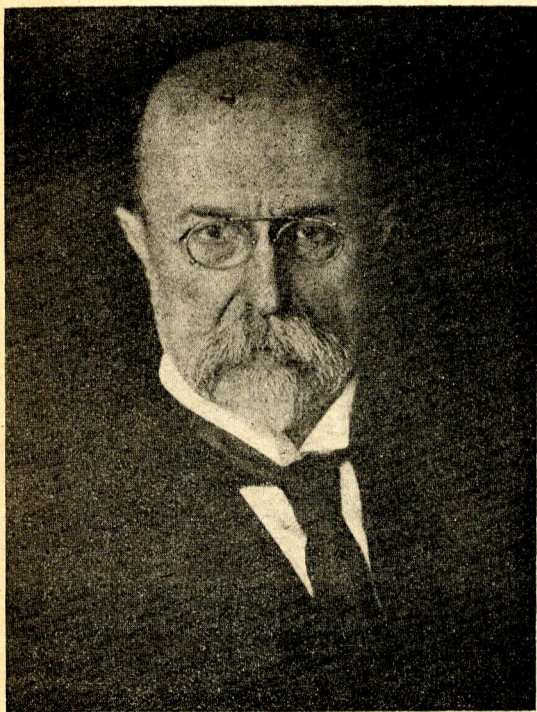
У 10-ліття героїської смерти

НАПИСАВ ДР. ІВАН БРИК

НАКЛАДОМ ГРОМАДИ ЧЕСЬКОСЛОВАЦЬКИХ
ЛЕГІОНАРІВ В ПРАЗІ.

ДРУК «РОКРОК».

Melospiza zonalis.

*Проф. Т. Г. МАСАРИК,
Президент Чеськословацької Республіки.*

00/10

ЗБОРІВСЬКА

МОГИЛА

ЧЕСЬКО-СЛОВАЦЬКИХ БОРЦІВ ЗА ВОЛЮ

830

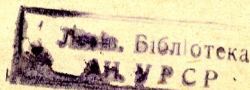
У 10-літтю героїчної смерти

НАПИСАВ ДР. ІВАН БРИК

НАКЛАДОМ ГРОМАДИ ЧЕСЬКОСЛОВАЦЬКИХ
ЛЄГІОНАРІВ В ПРАЗІ.

ДРУК «РОКРОК».

Львівська державна
наукова бібліотека

427

«На тім степу скрізь могили...

Високії ті могили
Чорніють, як гори,
Та про волю нишком в полі
З вітрами говорять».

Т. Шевченко.

Багато тих могил на українській землі. Багато давніх — немало й свіжих з останньої великої війни. Свідки прадідної слави, свідки визвольних воєн.

А серед тих могил у 1917 році 4 липня у *Зборівщині*, на полях над *Цецовою* висипано дві братські могили. Не лягло там спочити козацьке біле тіло в китайку сповите. Ні. *Лягли там чеськословацькі борці за волю.*

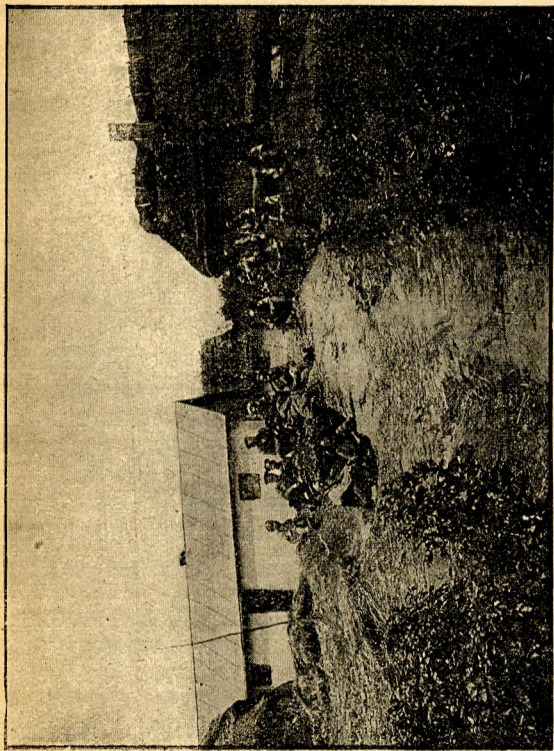
А в місячну липнєву ніч могили відкриваються, виходять з них бліді, усмінені герої, цілують свій рідний, кровю зрошений боевий прапор і починають пісню. В тій пісні ціла історія мученого, поневоленого народу, величя дума про те, як на муках і терпіннях дорогою крові й смерті родиться воля. Прислухайтесь краще! Слухайте добре і навчайтесь!

«Ми сини чеського і словацького народу. Гарна й багата наша земля. І позавиду-

вали нам її германські сусіди. Витягнули по неї жадні руки, узброєні в острі залізо. Почався довгий, важкий бій, що тривав цілі століття. Наші славні предки відбивали хоробро чужі наїзди, бо горячо любили свою країну. Орлами налітали й на землю ворога, щоб відплатити за кров і пожари, щоб ослабити його. Здобували спокій і мирно працювали. Чеська земля росла багатством і культурою. Та жадний ворог не спав. І знову нас нападав, руйнував. А до помочі йому стали ті, що ми їх гостинно прийняли в свою землю.

Бо гріх наш в очах ворога, се те, що ми любили свою рідну мову і волю паче всього на землі. А другий наш гріх, се те, що ми полюбили правду Божу і свободу совісти, за що заплатив Іван Гус своїм життям на кострі.

І знову бої важкі — але величні. Цілий нарід зірвався до боротьби за правду, за рідну мову, за волю, за честь народу. Великі, незабутні часи, славні героїзмом і глибокою мораллю народу та його провідників. Цілий світ станув проти предків наших. Хрестоносці з імям Христа не раз і не два йшли вогнем і мечем на непокірних чехів, що над авторитет папи римського і цісаря німецького сміли поставити вище вічну Правду. Та не в силах було тим масам найманих і зігнаних з усіх сторін рабів поконати високою ідеєю одушевлених борців, сама пісня котрих вносила в хрестоносні ряди панічну тривогу.

Відпочинок в Цецівці.

Не вороги зломили нас. А підтяли свари й незгода, внутрішні бої предків наших. Не стало одної думки, не стало згоди, не стало й сили. Історична треклята хиба словянських народів. Битва на Білій горі 1620 року програна. Там впав останній чеський вояк, що боровсь під рідним прапором. А ті, що повірили в слово свого відвічного ворога і здались на його ласку, заплатили за свою помилку тортурами і смертю. Горе!, коли ворог вибє з рук зброю, але стократ більше горе складати зброю з вірою у милосердя побідників.

І почалась неволя. Неволя, що 300 літ тревала. Ворог став паном, а чеський нарід слугою. І своя рідна земля стала не-своя. Ворог не знав ні милосердя, ні пощади. Грабив чеське добро, чеську землю і гайворонням сідав на ній. Потом і кровю чеського народу годував себе — жив в достатках, а чеські сини пропадали сердешні в голоді і холоді на еміґрації і вигнанні в чужих землях. Чеська мова, чеська віра, ба навіть саме імя чех стали ненависні ворогови, що усіми способами їх переслідував, принижував, осміював, опльовував, вбивав. Росла його бута, росла самопевність і почуття безвідповідальности за безправя і звірскість, dokonувані на чеськім народі.

І тоді для панства нещасного, для лакімства поганого відцуралися рідного народу маґнати-пани. Остався селянин, ремісник, дрібний торговець, духовник і

дрібний шляхтич. Але й ті по пляну ворога мали забути свою славу минувшину, мали втратити свою народність. Для того нищено й палено все, що моглоб нагадати колишню незалежність. Рідну мову прогнано зі шкіл і урядів. Чеські діти у чужій мові мали вчитися погорди ріднього-святого, мали вчитися вдяки й пошани для ворога за те, що їм ще вільно чеським воздухом віддихати, чеську землю орати, на чеській землі працювати. За те, що їм дозволено живим у могилу лягати. Грозила катастрофа гірша ніж Біла гора, бо деморалізація народу. Була небезпека, що нарід звикне до кайданів неволі, що для ката буде працювати, битися і вмирати, що фальшивими пророками назве тих, що навчати його будуть про святість старих прав, про потребу волі, про незалежну державу. Довго літав ангел смерти над чеським народом і сіяв страшну отрую зневіри, пасивности і дрібного еґоїзму, підтинав моральну силу народу. Літав і заколисував до вічного сну.

Але там за плугом лунала чеська пісня, чеська пісня соловейком переливалася в устах хлопців і дівчат. В тихі зимові вечері сивий дід витягав стару, пожовклу книгу і внукам її читав. Старенька бабуся золотоволосим внучкам розказувала казку про славних блянницьких лицарів, що прийдуть і свободу принесуть — про героїзм у завзятім бою за волю. Не вмерла в народі мова, не вмерла жива й горда

пам'ять великої минувшини, не вмерла любов свого рідного.

І прийшли мужі, що історію нам нашу написали, та показали, хто ми, чиї сини, яких батьків, ким і за що закуті. Славну минувшину народу змалювали нам наші малярі, в могутні тони закували наші музики, в чарівне рідне слово вбрали письменники. Заговорили тоді до нас і доли і гори нашої землі. Заговорила Велтава і Прага і Табор. Заговорила всяка стара будівля, навіть камінь і пожовкла книжка.

І не мова се була, а чарівна воскресна пісня Серафима, що в чеські серця увіляляла живущу й цілющу воду надії, почуття сили, завзяття і єдності, любови і віри у здійснення казочних мрій, в певну перемогу правди і чеського народу. Та ся цілюща вода свідомости й знання оживляла і словаків, що їх за собак мадяри вважали. Проти ворожої школи поставили чехи свою рідну, на яку радо складали останній гріш. Проти ворожих книжок видавали свої. І чеська дитина кидала в кут ворогом зладжені книжки і читала свої. Як на глум прилюдно й театральнo представляваній величї ворога чеська дитина впивалася чаром рідної історії, оповіданнями про своїх лицарських предків; як найдорожчі скарби берегла у серці рідну традицію. Як у казці росла любов свого рідного, а з тим росла й живлова ненависть ворога й неволі, та непереможне і вічно живе бажання скинути з себе чуже

ярмо. Чех не стидався своєї мови, а гордо з п'ястуком ставав в її обороні і був чехом все і всюди.

У важкій боротьбі із могутнім ворогом ми тішили себе надією, що нам в потребі допоможуть наші словянські брати. І се кріпило нас, додавало сили й віри. Але на чужу поміч ми не здалися. Ми рішилися спертися найперше і головно на власні сили. Закотили рукави і взялися до дрібної щоденної праці. Ми кинулися до промислу і торгівлі, бо знали, що один чех-купець, промисловець більше, більше одної національної позиції. Ми довели до могутньої національної організації на всіх полях, а головно на освітньо-культурнім, економічнім і фізично-виховнім. Ми здобували пядь за пяддю загарбаної землі і видирали ворогови те, що ми колись втратили. Ця важка праця, завзяття й упертість у ній, пошана й поміч для своїх установ, національна єдність і характерність, клич: «чеський гріш тільки в чеські руки» — дали нам ту матеріяльну основу, що на ній будували ми силу культурну і політичну. На протязі трьох-чотирьох поколінь ми стали знову сильним культурним і багатим народом. Але давили нас далі кайдани неволі, а свідомий нарід відчував їх тепер дошкульніше. Не ставало вже терпцю далі їх нести. Ми чекали лиш хвили. Ми були готові. І ся хвиля прийшла у 1914 році.

Війна. І все те, що крилось в душі народу, вилилось тисячними тайними, несподіваними течіями у живлове могутнє бажання волі і боротьби за неї на смерть і життя. Чеський жовняр ішов на війну проти братів славян. Велика трагедія. Та її в серці чеського жовняра не було. Він знав, що за ката свого народу боротися не буде, а використає всяку нагоду на те, щоб боротись за найбільше добро народу — за його волю.

Ми знали, що воля даром не прийде, що за мало її хотіти, а треба діл, треба жертв. І ми на них рішилися, аж доки на руїнах ворожої тюрми не зійде сонце повної волі, нового життя, чистого, багатого у незалежній державі.

Закипіла робота, революційна робота чеського народу. Проф. Масарик при помочі Бенеша, Штефаника і інших ведуть в державах Антанти живу пропаганду за чеську справу. Відчитами, рефератами, викладами, статтями, брошурами і особистими зв'язками знайомлять Європу з історією й положенням чеського і словацького народу та доказують його слушні права на волю на основі засади «незалежності малих народів», якої здійснення можливе тільки на руїнах Австро-Угорщини. Ця праця принесла бажані успіхи. Проф. Масарик дав нам рівночасно зрозуміти, що в Європі так довго не знайдемо зрозуміння, доки нема явної війни між нашим народом і Австро-Угорщиною.

Організуються чехи і словаки, що живуть в чужих державах, в Америці, Франції, Англії, Сербії; збирають великі фонди на сю переважну політичну акцію, яка спочила в руках такого розумного, бистрого, високоідейного і чистого чоловіка, як проф. Масарик. Рівночасно організуються відділи чеських добровольців, котрі радо зголошуються в ряди тих армій, що воюють з віковим ворогом чеського народу.

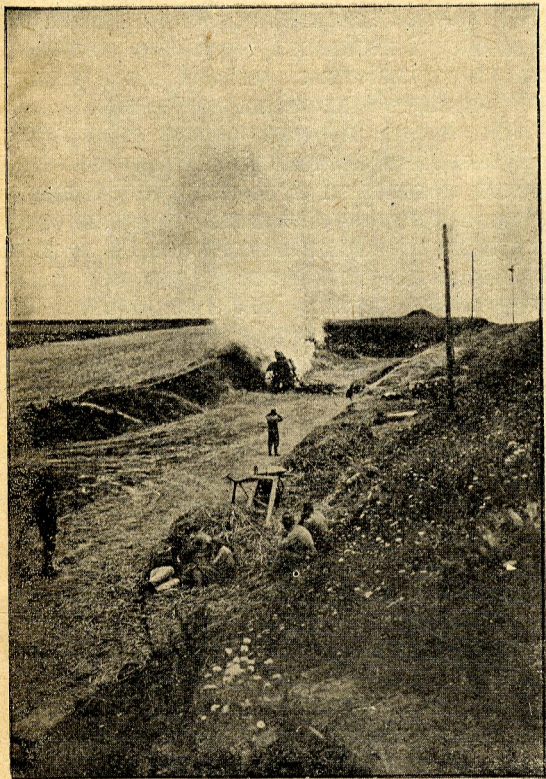
Заворушилася і численна чеська еміграція в Росії. Австрійським консулятам вона заявила, що Австрії не дасть ні одного жовняра. Вона освідомлює про чеський нарід і його бажання громадянство Росії. А в серці України, в Києві, вже в серпні 1914 р. проголошують чехи і словаки іменем своїх народів війну Австро-Угорщині. Залунав клич: «До зброї», що без агітації захопив усіх. І так повстав *завязок чеських легіонів*, «Чеська дружина», звязана присягою, що буде битися за свій люд, за розп'яту на хресті свою землю.

А тимчасом на фронті цілими полками четами, гуртами, по одному, піддаються чехи й словаки без бою. В Австрії названо нас зрадниками. Та не зрадники ми, бо супроти ката нема ніякої присяги, ніякого приречення, ніякого послуху, ні обов'язку. Ми заєдно чули внутрішній голос: «Тільки божевільний, злочинець і зрадник свого народу пожертує своїм життям за злочинну Австрію. Такого нарід прокляне,

діти відречуться, а останні його хвилі — се хвилі Юди».

Михайлівський монастир у Києві — це перша наша касарня. До «Дружини» зголошуються і полонені, хоч знали, що за те терпітимуть їх батьки, жінки і діти. Присяга на свій прапор на Софійській площі. Всі сковані одною думкою: «Або жити на волі, або впасти в бою», всі одушевлені. «Дружину» приділено до південно-західної армії, що вела бої на галицькому фронті. А ціль її — політична пропаганда і розвідка. Від нас летить в сторону ворога маса летючок, що розсаджують цілі австрійські дивізії і полки, котрі піддаються. Вістки про революційну акцію «Дружини» доходять на чеську і словацьку землі і там піддержують та будять революційний настрій. Наша розвідочна служба будить подив своєю умілостю, відвагою і посвятою. Чеський розвідчик здобуває славу, його ім'я окружає авреоля легенд. Чеський розвідчик приносить першу кроваву жертву за волю. Чеськословацька революційна організація в Росії росте. Вже є і своя преса. А всі змагання йдуть в напрямі інформування про розвиток чеської революції та організування свого революційного війська.

А там в нашій рідній землі царює терор, тюрма і смерть. Падуть жертви сліпої, лютої ненависти й насилля. Вимушеними і фальшованими заявами лжояльності як доказами австрійського патріотиз-

Тяжка австрійська артилерія під час бою.

Львівська державна
наукова бібліотека

427

Львів. Бібліотека
АН УРСР

му серед чехів бажає ворог зламати революційний настрій, внести замішання, незорієнтованість. Та се йому не вдається.

Устають засадничі і дрібничкові спори. Усі чеські політичні партії аж до найлівіших соціалістів єднаються, щоби у важній історичній хвилі найдоцільніше і найекономічніше виужити силу народу. На брутальність австрійської влади це однодушне обєднання було найкращою відповіддю народу, що не хоче втратити свого існування. Протиавстрійський настрій був вже могутній і всеобіймаючий. Була вже тайна революційна організація, що піддержувала звязок з еміграцією. І ми дружинники не падали духом. В наші серця голосом дзвону били слова Масарикового маніфесту: «Кождий чех має сповнити свій обовязок, має бути готовий на найбільші жертви». «Нині не сміє бути ніяких партій». «Йдемо всі разом до спільної мети, до певної перемоги». Ми не тратили віри навіть у хвилях найбільших успіхів ворога. Всяка вістка про переслідування і жертви в дорогій вітчизні додавала нам нового завзяття добути їй волю ціною власного життя.

А далі... «Дружина» стає вже стрілецьким полком, а далі... вже і чеськословацькою *бригадою*. В таборах полонених хвилює. Чеськословацькі полонені творять тайні революційні звязки, ведуть пропаганду, збирають фонди, рвуться до бригади. Зникає різниця суспільна, партій-

на, релігійна і станова. Всі в службі за волю хочуть бути перші. Нас усіх лучила одна думка, одна ціль і одна до неї дорога. В наших серцях горіла віра й надія. Ми забули про свої жінки і діти — забули й себе самих і чули, що ми лиш дрібна частина народу, що як йому не буде волі, не буде й нам. До нас долітали слова батька народу Масарика: «Мусимо себе стало пригадувати, щоб Європа нас не забула». «Мусимо дати докази, що хочемо бути вільні й не лякаємось ніяких жертв». «Одна думка, одна ціль і велика дисципліна». Ми знали для чого і за що ми боремося. Ми мали ідею, за яку всі ми і кожний зокрема хотіли покласти своє життя. Ми мали ідею, проти якої безкарно не сміє виступити ніхто, бо тоді зрадив би те, що нарід має найкращого й найліпшого. *Ся ідея — се повна незалежність народу.* А боротись за волю було для нас найбільшою честю і найбільшим щастям. Нас єднала *велика дисципліна* — послух, слово страшне, немиле для слабодухів, вихованих в рабстві, а не для нас.

В українських хатах сивенькі бабуні й молоді дівчата потоки сліз проливали за нашими жінками й дітьми, а ми проживали чарівний сон — мрію про поворот волі народови.

Рік 1917. Велика революція. Впала германофільська влада, а з нею і страшне

для нас марево сепаратного миру. Народини вільної демократичної Росії повитали ми як зорю і нашої волі. Бож тимчасове правительство заявило вірність союзникам і кличеви: «Війна аж до побіди». Воно взяло в свою програму незалежну чеськословацьку державу. Наш травневий революційний зід у Києві, на котрому вітає нас делеґація господаря української землі Центральної Української Ради. Приїзд Масарика. Керманич цілої чеськословацької революції приїхав в саму пору. Російська революція переходить в анархію і домашню війну. Влада поділена між совіти і міністерство, так само на фронті між командантів і комітети. Голосно несесь гасло: «Мир без анексій і контрибуцій». — «Єднання демократії усіх народів». На фронті підкопана дисципліна, а через те і боездатність армії.

Скільки терпінь зазнав тоді чеськословацький жовняр, що бажав або вернути у вільну землю, або впасти в бою! Російський жовняр взагалі мало розумів, чого хочуть ті «збігці і зрадники зпід австрійських прапорів». Він подивляв нашу очайдушність і відвагу, але не вірив в наші золоті сні. А тепер ліва російська демократія нам закидає колишні звязки з царською владою, вузький націоналізм, неліцарськість і зраду, а чеськословацьке питання вважає внутрішнім питанням Австрії. Болючий удар в нас! Але ми духа

не втратили. Проти таких поглядів і упередження ми рішили боротися.

Масарик з незвичайною упертістю і силою побиває засаду Толстого: «Не противитися злу». «Війна — це велике зло, але не найбільше. Далеко гірше зло проти гуманності й демократії терпіти покійно і зрезигновано насилля сильнішого над слабшим. Смерть краща, ніж нечесне життя, що псує душу власну і ближніх. Усі згляди промовляють за потребою нової, організованої, демократичної Європи вільних народів — навіть найменших. Се можливе тільки через доведення війни до побідного кінця». Нам приказує у внутрішні справи російської армії не мішатися, відноситися до неї приязно і давати гарний приклад власною дисципліною. Він кличе до нас: «Залишіть усякі партійні спори тепер, коли ворог на нас стріляє. Буде колись час і на те. Творім велику і сильну чеськословацьку армію, як певну запоруку нашої волі».

А тимчасом творення чеськословацької оружно́ї сили з полонених, хоч і дозволене, мусить боротися з великими труднощами, неохотою, недовірям, сумнівами, навіть осудженням зі сторони міродайних кругів. А тимчасом на фронті анархія. Дисципліни ні сліду, голосний крик за закінченням війни, братання, переговори — вже мир на фронті. Міліони збігців з фронту. Німці стоять спокійно. Самі ведуть живу

агітацію, бо у тому розкладови бачуть ліквідацію східного фронту.

Приходить отверезіння. І совіти зорієнтувалися в небезпеці сепаратного миру і для армії і для демократії. Пронісся голосний горячий зазив Керенського: «За землю і волю, за мир цілого світа, з оружям вперед». «Революційна дисципліна і послух командантам». З добровільно зголошених старшин і вояків творять «ударні відділи». *Чеськословацька бригада зголошується туди ціла*. Наші серця піднімаються вгору, наші очі сяють радістю. Наступ рішених. Ми щастю своєму не віримо. Пора — найвища пора, бо в рідній землі божевільний гнет. Конфіскують книжки, де згадується про чеських королів, заказують пісні і національні відзнаки, часописі виходять з білими плямами і завішують їх. Кореспонденція контрольована. Ресторани, каварні, вулиці, площі повні шпівонів. Провокація і безправа. Інтернують, арештують, судять, вішають. Родяться нові местники, горді на ім'я «зрадники Австрії».

Відень робить новий наступ, щоб здеморалізувати і зломити однодушність. Та ту знову, як колись давно, оборонцями гордої і непідкупної чеської свідомости, викладчиками чеського революційного духа, борцями за гнетений нарід стали письменники, учені і артисти, що всюди і при всякій нагоді держали перед народом його ясну велику ідею. Квітнева революційна заява письменників вложила на парля-

ментарну репрезентацію обов'язок заговорити в парламенті згідно з настроєм і бажанням народу, а ні то зложити мандати. Робітництво переводить маніфестації та починає революційну акцію (Металісти в Празі, Пільзені). Ся заява викликала однудушну згоду цілого інтелігентного громадянства, а нарід прямо зелектризувала. Посли вивязалися добре.

Не повівся наступ Відня і на соціалістичній конференції у Штокгольмі, яка замість сепаратного мира піднесла ідею державної незалежності народів в етнографічних границях.

А тимчасом ми як діти тішимося рішею офензивою, що мала уможливити побіду Антанти і відкрити дорогу для свободи нашого народу. За триліття тревання чеських військових відділів нам *отсе впервые приходится выступити на фронті разом як суцільна боева одиниця під одною командою*. Досі ми були розсипані як розвідчики по цілому південно-західному фронті і тому не були ні технічно, ні практично підготовлені до самостійного виступу на фронті, а узброєння наше було більш ніж недостаточне. Ізза того нашу бригаду приділено до XI армії, де мало їй припасти менш відповідальне, демонстративне завдання.

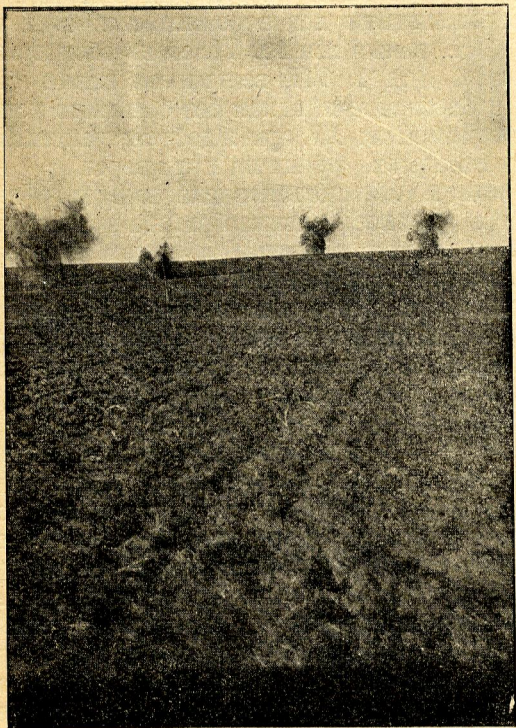
Концентрація в Озірній. Спішимо туди всі з музикою і піснею. Поїзди прибрані в

зелень і квітки. Незабутній, зворушуючий образ одушевлення і моральної сили тих, що спішать на кроваве весілля за волю і честь свого народу. Бригада зібралась в Озірній, Білій, Осташівцях і Данилівцях. А в два дні пізніше 22. VI. ми вже в окопах. Занімаємо відтинок фронту на 6 верст довгий, від Погрібців до Йосифівки, спираючись правим крилом о 4, а лівим о 6 стрілецьку фінську дивізію.

Окопи в поганому стані. Російські стрільці вже не дбали про них. Воєнного знаряддя ніякого, бо наші попередники позакопували кулемети, набої, ручні гранати і т. д. — не лишили нам нічого. Російські частини нам не довіряють, а ми теж непевні, чи вони підуть до атаки. Нам лишилось 10 днів, щоб упорядкувати окопи, заосмотритись у найпотрібніший воєнний матеріял, познайомитись з тероном та позиціями неприятеля. У боєвій лінії ми розкинені рідко, бо на 6 верст нас тільки 3500 вояків. Праця прямо непосильна, хоч приходилось працювати день і ніч. На нашому відтинкові і відповідно слаба російська артилерія, бож нам призначено роллю демонстративну.

А проти нас 12.000 війська, дуже сильна артилерія, знамените технічне визброєння, першорядні окопи в три, а місцями й більше ліній, хоронені сусідними висотами. Ту ворог очікував головного удару.

Та плян російської команди инший. Головний удар мав наступити проти Бе-

Вибухи гранатів.

режан, при рівночаснім ударі від Станиславова на Галич і Калущ, як ключів до Львова. Армія XI. мала виконати тільки демонстративний наступ для відтяження Бережанщини від ворожих сил. В ночі 29. VI., день і ніч 30. VI. огонь обох артилерій. Дня 1. VII. вельми кривавий бій під Бережанами, однак без бажаного успіху. Натомісць XI. армія добуває район Конох і ломить фронт на п'ять верст.

На 2. VII. постановлена дальша офензива. Чеськословацька бригада мала боронити свого відтинку, а відтак на одержаний приказ перейти до наступу. Головний наступ мали повести VI-та і IV-та фінські дивізії. Ще в ночі з 1. на 2. VII. ми провели щасливо небезпечну розвідку, забрали полонених і здобули цінні інформації.

Рано 2-го липня на нашому відтинку загравав сильний артилерійний огонь. Під його заслоною IV-та дивізія починає наступ на висоту «Могила». Ворожа артилерія відповідає. В нас горячкове очікування. Скидаємо плащі і наплечники. А приказ не приходить. Понад нами летять сотки стрілен на ворожі окопи, над нами рвуться ворожі шрапнелі і гранати та засипують нас землею. Лежимо оглушені ревом, одурені порохом і димом вибухаючих гранатів та чекаємо певної смерті. Нерви вже не видержують. Хвиль 45 підготовки здалися нам вічністю. Чуємо: «За 5 хвиль випад». Нам полегчіло. Краще смерть ніж

мука вичікування. Година 9-та. Голос: «Вперед!». Ми вискочили і шаленим бігом гнались вперед, осліплені порохом і димом, оглушені вибухами. За гранатчиками летом блискавиці кинулись стрільці. Ворожий огонь пекольний. Падуть перші жертви. А живих не вдержить ніяка сила. Удар скорий як грім. Се не люди, а дикий розшалілий гірський потік, що нищить безпощадно усе, що стане йому в дорозі. Се полумінна сила одушевлення і любов волі. Не ждучи вже приказу, кидаються в бій і другі частини бригади.

Паде лінія перша, скоро паде й друга, і висота взята. Паде лінія третя, і в полудне наші відділи уже перед селом Зарудде. Артилерія не в силі так скоро перенести огню. Щойно червоні наші ракети справляють її ціль. Ліве крило бригади здобуває висоту і село Цецівку, а о 2-ій год. пополудні стоїть вже перед селами Травотолоки і Годів.

Удар фінських стрільців слабий. Нас, висунених вперед, пражить у відкрите крило ворожий огонь. Орієнтуємось скоро, кидаємось туди, поривамо за собою російський ударний полк і «Могила» взята. *Зборівська битва рішена.*

Фронт проломаний. Проломаний на 6-верстовім відтинку, на дві до чотири верстви в глиб. Проломаний там, де найменше того очікувано, бо на відтинкови, призначенім тільки на демонстрацію. І не фінські полки його проломили, як це було в

пляні, а чисельно найслабша і технічно до проломання фронту як найменше підготовлена чеськословацька бригада. Наша добыча понад 4000 полонених, 20 гармат і маса машинових крісів та иншого воєнного знаряддя. Але й страти бригади болючі. Бо разом тисячка людей, в тім близько 190 мертвих і пропавших.

Радісні хвилі дикого шалу, коли в нашому бігу навіть рани не спинювали нас! Були й трагічні хвилі, коли брат вбивав брата, борець за волю народу бідного раба на службі ката.

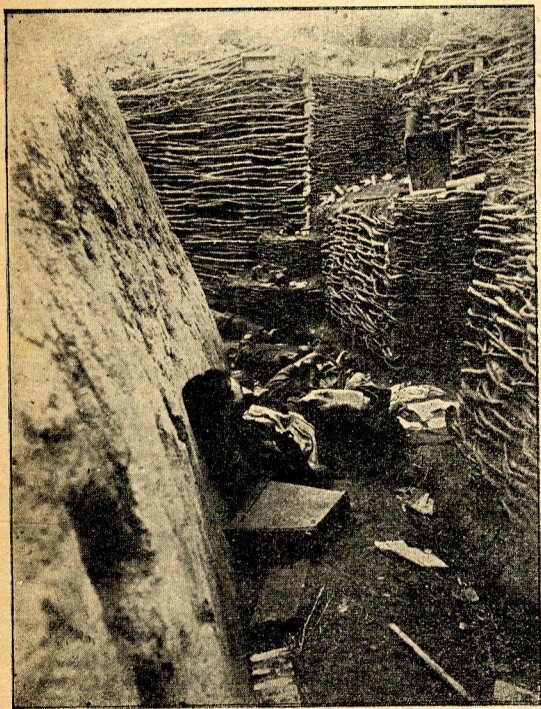
Пісня скінчена. Мовчанка. Далі почувся голос: «Сини мої дорогі, борці мої любі!» Се голос великого борця XV віку, Жіжки з Троцнова. «Вас, що бистротою орлів, що силою гурагану, тільки з крісом в руках брали підземні залізні зборівські укріплення, благословляю за порив героїзму, гідний божих войовників».

Могили закрились і стихло все.

**
*

Зборівська битва, се картина, яка будить подив і жах, а її моменти малюють славу й велич бою.

Зборівська битва займає важну й цінну сторінку в історії чеськословацьких визвольних боїв. Се бо вперше за 300 літ на зборівських полях станув знову самостійно під рідним прапором чеський жовняр до бою за волю і честь своєї рідної землі. Станув чесно і вкрив себе славою.

В здобутих австрійських окопах.

Зборівська битва зломилася недовіря і відчинила очі російським і українським політикам на чеське питання. Про чеські стремління заговорила прихильно преса. З подивом заговорила про це і преса загранична.

Зборівська битва дала тверду основу дипломатичній праці, відкрила змогу ширшої організації збройної сили.

Вона доказала, що чеськословацька армія бажає добути собі волю боєм і щирою жертвою.

Зборівська битва, се перемога духа над силою фізичною — перемога твердої незломної волі: ціною життя розбити кайдани неволі. Зборівські лицарі показали, як треба боротись і вмирати за волю — вони доказали, що хто хоче перемогти, той перемогатиме.

І тому навчаюча вона для всіх народів. ...І перемогли... і волю добули.

А пам'ять про зборівських лицарів береже нарід свято. Дорогі тлінні останки спочинуть в одній братській могилі, вкриті пошаною і вдякою народу. Спочинуть під рідним прапором, прийнявши останній поцілуй від тисячів путників, що 2. VII. 1927 р. прилянуть сюди.

Чи ж чужою їм буде ця земля, котру своєю кров'ю скропили, своєю героїською смертю освятили, що в ній на віки спочили?

Ні.

Українська земля як своїх рідних приголубить братніх борців до свого лона.

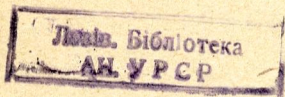
Український нарід огрів сю могилу теплим почуттям любови і окружить її серпанком святої пошани.

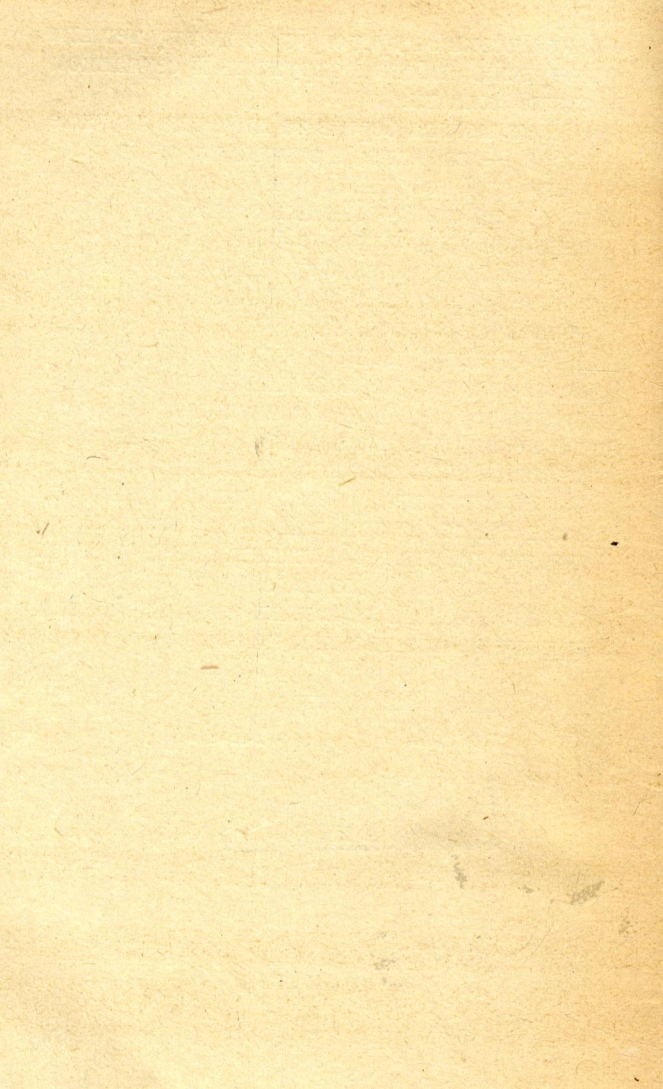
Цеж могила борців за найвище людське добро — за волю, що прийшлося їм зложити свої голови на тому самому майже місці, на якому Богданові побідні борці впали за волю України 1649 року.

Хай жеж рідна буде їм та українська земля. Дорога хай буде українському народови їхня могила!

А в теплу, липневу ніч, коли на їх крові зацвітуть червоні маки, коли захвилюють золотим морем лани пшениці, йдіть під ту могилу! А з неї, по словам живучого учасника бою чеського письменника Медка, несесь заклик, несесь приказ для всіх, що вагаються, для всіх, що гинуть в соромнім рабстві: «З святим огнем в серці до бою за волю! Не жалійте ні любови, ні жертв, як ми їх не жаліли за вільне життя народу на зборівських полях».

У Львові, в квітні 1927 р.

0,93 non

(1986)

pl 427

рл 427
у

ів. Брик

Зборівська могила